

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА І ВИХОВАННЯ НАЦІЇ

Філіпчук Н.О.

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук України

У статті досліджено питання зародження та розвитку музейної педагогіки як науки, особливості визнання та утвердження її в освітній системі України. Розкрито еволюцію культурно-освітньої діяльності музеїв, методи впливу на різні категорії відвідувачів. Встановлено, що музейна педагогіка утвердилася як своєрідна галузь знань та наукових досліджень в другій половині ХХ ст. Вона передбачає служіння Людині, Народу, Державі і Людству, а тому, відповідно, має виховувати Людину, Народ і Людство. Наголошується що в незалежній Україні музейній педагогіці відводиться важлива роль в процесі оновлення сучасної освітньої системи, в умовах актуалізації питань збереження і розвитку духовно-моральних цінностей українського народу.

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, освіта, педагогіка, виховання, культура.

Постановка проблеми. Питання музейної справи в Україні набуває актуальності як у вимірі історії свого становлення, висвітлюючи істину в часі і просторі буття українського народу, так і в дедалі зростаючій суспільній ролі музеїв в контексті виховання нації і зміцненні державності. Історія, теорія і практика завжди нестимуть у різноманітні суспільні, культурні, політичні середовища свої сенси, знання, ідеали відповідно до своєрідностей епохи. Розвиток музеїв безперервно розширював їхні культурно-освітні, просвітницькі, науково-дослідні функції, що, як правило, містили значну виховну й ідеологічну складову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами музеєзнавчої, історико-краєзнавчої, літературно-краєзнавчої, пам'ятко-охоронної діяльності були предметом вивчення таких науковців, як Н. Ганнусенко, О. Кушпетюк, О. Січкарук, М. Степаненко, В. Шевченко, М. Юхневич; питанням реалізації виховного потенціалу музеїв займалися Ю. Ключко, М. Нагорський, І. Пантелійчук та ін.; функціонування музеїв у загальноосвітній і вищій школах досліджували Л. Гайда, І. Лаксій, Ю. Омельченко, Н. Макарова. Проте музейна педагогіка в наукових дослідженнях займає незначне місце. Система освіти в основному продовжує залишатися поза цією дуже важливою сферою національної культури.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутнє комплексне дослідження питань формування музейної педагогіки і її впливу на розвиток педагогічної освіти.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є висвітлення походження і змісту «музейної педагогіки», здійснення ретроспективного і сучасного аналізу розвитку музейної цієї освітньої та науково-дослідницької в Україні і за кордоном.

Виклад основного матеріалу. На рівні академічних словників української мови, що є свого роду довідниками з сучасної лексики та фразеології, дається концептуальний опис значення слова «музей». У Словнику української мови слово «музей» тлумачиться як «культурно-освітній і науково-дослідний заклад, що збирає, зберігає, експонує і вивчає пам'ятки матеріальної та духовної культури, різні колекції і т. ін.» [7, с. 567]. У цьому ж виданні дається характеристика «музеєзнавству» як науці про організацію і діяльність музеїв. Згадується, зокрема, музейний експонат, музейна кімната, музейна річ, музейна рідкість, однак немає означень щодо музейної педагогіки.

Не закладалось в українську педагогічну термінологію тлумачення «музейна педагогіка» і у серії видань українських педагогічних словників, які були підготовлені після організації

Академії педагогічних наук (1992 р.). В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка (1997 р.) включені терміни «музеї», «музей шкільний», «педагогічний музей кийський», «педагогічний музей України», а також 42 терміни, пов'язані з «педагогікою», однак поняття «музейна педагогіка» в ньому не міститься [2, с. 250–256]. Не зустрічається зазначений термін і в «Енциклопедії українознавства» за редакцією В. Кубійовича, виданої Науковим Товариством ім. Т. Шевченка, а також в її перевиданнях в Україні, починаючи з 1993 року.

Екскурс по енциклопедичних виданнях можна було б продовжувати, проте очевидно, що сутнісного тлумачення музейної педагогіки, як синергетичного явища в культурно-освітньому просторі, нема і в пізніших виданнях, наприклад, у «Педагогічному словнику» за ред. Н. Ярмаченка, 2001 р. [6, с. 356]. Очевидно, що в системі національної освіти під впливом усталеної концепції, що впроваджувалася в Росії, а пізніше в СРСР, ця проблема не була актуалізована.

Такий підхід диктувався перш за все усталеними поглядами попередніх часів щодо структури, змісту теорії виховання, дидактики, школознавства. Адже, наприклад, означення терміну «педагогіка» сутнісно суголомне з тлумаченням, розкритим у 1982 році в «Советском энциклопедическом словаре» [8, с. 975], з якого майже без змін (за винятком не названих імен Радіщева, Герцена, Чернишевського, Крупської, Луначарського, Калініна) воно перекочувало в «Український педагогічний енциклопедичний словник» (2001 р.).

Термін «музейна педагогіка» отримав своє обґрунтування в 2011 р. в «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» (друге видання С. Гончаренка), що вміщував близько 4 тисяч статей. У ньому зазначалося, що «музейна педагогіка – це галузь науки, яка вивчає історію, особливості культурно-освітньої діяльності музеїв, методи впливу музеїв на різні категорії відвідувачів, взаємодію музеїв з освітніми установами тощо. Основна мета музейної педагогіки – прилучення до музеїв підрастаючого покоління, творчий розвиток особистості...» [1, с. 296]. Таке тлумачення (як й інші) не вичерпувало сутності розуміння музейної педагогіки, однак очевидним ставало початкове її визнання в науково-освітньому середовищі України. Безумовно, певні рудименти, консерватизм проявлялися не тільки в системі взаємозв'язків педагогіки з іншими галузями, дисциплінами, але й у світоглядному сприйнятті ідеалів виховання, сутності навчання. Вони, безперечно, торкалися і розуміння необхідності та важливості впровадження музейної педагогіки як сутнісного науково-освітнього напрямку. Будучи не новим для європейської чи північноамериканської освітніх систем, він у доволі непростих умовах пробивав собі шлях у національному просторі.

У США, починаючи ще з 30-их років XIX століття, навчально-виховний процес, пізнання себе й навколишнього середовища стали опиратися на музейні експозиції. Формування культуровідповідного ігрового простору, впровадження різноманітних форм і методів ігрового характеру не просто створюють комфортну стихію гри, але й активно її стимулюють. У найстаріших дитя-

чих музеях світу в Нью-Йорку, Бостоні, Індіанополісі цілі покоління молодих американців засвоювали яскраві сторінки власної історії, пізнаючи захоплюючі сюжети переселення й виживання своїх предків, їхню боротьбу, працю, розвиток на новій землі.

На громадянське виховання дітей впливають різні аспекти суспільного життя: побут і життя дідусів та бабусь, перші торговельні магазини, міські вулиці, будівельні роботи, експериментальні досліди, моделювання життєвих ситуацій. Нинішній Бостонський дитячий музей (заснований 1913 р.) має 18 експозицій, а також унікальну виставку Гранд Галлері, що дає можливість відвідувачам подорожувати кращими дитячими музеями світу. Важливо, що наявність у ньому понад 50 тисяч експонатів і предметів не означає, що він слугує тільки для збереження та показу, обліку та вивчення культурних пам'яток. Музей передусім розглядається як просвітницький центр – виховний заклад, що сприяє розвиткові широких компетенцій, формуванню громадянських, етичних, естетичних, патріотичних якостей у дітей. Оскільки призначення подібних музеїв полягало насамперед у виробленні почуттєвого ставлення до предметів, експонатів та експозицій, створюючи передумови для формування світоглядних цінностей, впливаючи на мотиваційний розвиток творчих здібностей, то така діяльнісна характеристика по суті творила основи музейної педагогіки.

Термін «музейна педагогіка» був введений в «обіг» німецькими науковцями у 1934 році, проте напрямок музейної діяльності, зорієнтований на учнівську молодь, окреслився ще на початку XX століття. У другій половині цього ж століття вона утверджується як своєрідна галузь знань та наукових досліджень. Проте саме ідея служити людині, олюднювати людину характеризувала вже першооснови музейної педагогіки. За її концепцією музеї повинні значно розширити свої традиційні функції, як і традиційну діяльність, що означало активізувати свою участь у житті суспільства, інтегруватися в конкретне соціокультурне середовище. Парадигми історично-культурного розвитку націй і народів, світової цивілізації зумовлювали якісні зміни актуальних завдань як культурних, так і освітніх інституцій. Змінювалася передусім методологія реалізації функцій музею, який не просто розглядався як джерело додаткового пізнання, а як громадянський, інформаційний, виховний центр культурної спадщини, що мала працювати на людину і для людини. У країнах з більш розвинутою демократією, у середовищі прогресивної інтелігенції музей трансформувався у таку соціальну інституцію, де формується, окрім пізнавально-виховного середовища, ще й суспільний діалог. Адже без нього унеможлиблюється поступ у розвитку громадянського суспільства, людської самосвідомості. Музей, як освітній заклад, мусить упроваджувати суб'єкт-суб'єктну модель спілкування, міжособистісний, культурно-світоглядний, міжкультурний Діалог.

Діалогова концепція зумовлена також тим, що діалогічні відносини стають універсальними як для музейного, так і для педагогічного світу. Особистісно-орієнтована парадигма в навчально-

виховному процесі, значущість пріоритетів сталого розвитку, гуманітарних, історично-культурних цінностей у становленні, вихованні Людини і суспільства потребують якісних змін як в методології реалізації сутності і функцій музею, так і навчальних закладів. Без ефективного діалогового механізму послаблюється формування критичного мислення, самосвідомості, самопізнання, мотиваційність процесу самовдосконалення. Зважаючи на те, що музейна педагогіка передбачає виконання трьох найголовніших сенсів: а) служити Людині і виховувати Людину; б) служити Народу і Державі, виховувати Народ; в) служити Людству і виховувати Людство, – то це значно актуалізує сучасне комунікаційне середовище, якість соціокультурного, міжкультурного, міжособистісного діалогу.

Характер творення такого міждисциплінарного явища, як музейна педагогіка, об'єктивно передбачає наявність міжінституційного діалогу. Проте його якісні виміри залежать від більш присутніх чинників, аніж формальні взаємозв'язки. Очевидно, зміст, ідеологія «сталінської» педагогіки, спрямовані на ліквідацію педології (науки про дитину), дитино-центричної освітньої домінанти, суб'єкт-суб'єктності в навчанні і вихованні, не слугували ствердженням діалогічної культури у сфері взаємин «школа–музей». Ідеологічні імперативи, оцінки, які панували в авторитарних, тоталітарних політичних режимах, визначали як світоглядні бачення «світу», так і форми та методи спілкування Людини з «культурою». Чим слабше громадянське суспільство, вища деспотія і нижча культурність, тим більшою є незатребованість діалогу (розмова, бесіда) між різними суб'єктами.

Розбудова української державності, культурне, духовне відродження української нації вимагали вироблення власної державної освітньої політики, опираючись на демократизацію, національну спрямованість, відкритість і безперервність освіти. У Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), що була підготовлена і вперше надрукована 2 грудня 1992 року в газеті «Освіта», але доопрацьована і підписана в 1993 р., наголошувалося на необхідності усунення «панівного становища авторитарної педагогіки, що склалася в тоталітарній державі» та «залучення до розвитку освіти всіх державних, громадських та приватних інституцій», а також «об'єднання зусиль усіх суспільних інституцій для піднесення духовного і культурного рівня дітей та учнівської молоді» [3].

Безперечно, що здобуття якісної освіти протягом життя, утвердження її національного характеру, необхідність оновлення й удосконалення змісту та організації навчально-виховного характеру для нарощування інтелектуального, духовного, економічного потенціалу суспільства, визначення, що «головними складовими національного виховання є громадянське та патріотичне виховання», зберігали свою сталість у стратегії освітнього розвитку, закладеної в наступних програмних документах. І хоча, зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. в її 16-и розділах не була окреслена роль музейних установ та галузі музейної педагогіки, про-

те «Мета і пріоритетні напрями розвитку освіти» (II розділ), «Національний характер освіти і національне виховання» (III розділ), «Освіта – рушійна сила розвитку громадянського суспільства» (V розділ) чітко визначили актуальність упровадження контенту музейної культури в систему Освіти, становлення громадянського суспільства, патріотичного виховання [5].

Російська агресія в Криму і на Донбасі зумовила потребу в більш глибокому і націє-державотворчому підході передусім з боку держави, громадянського суспільства до проблем виховання нації, залучення до цього стратегічного завдання різних суспільно-державних інституцій. Саме «з метою виховання громадянина – патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України як з історичного минулого, так і захисників, які сьогодні відстоюють суверенітет та територіальну цілісність держави...», був виданий Указ Президента України за № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» [9]. Варто визнати, що зазначений нормативний документ, у підготовці якого брали участь і громадянські інститути, значно розширив бачення державних органів, органів місцевого самоврядування, освітньо-наукових та культурних установ, організацій громадянського суспільства щодо найбільш сутнісної проблеми часу – патріотичного виховання молоді. Зважаючи на те, що в документі конкретно визначені головні сфери національно-патріотичного виховання – освіта; наука; культура та мистецтво; історія, вшанування пам'ятних дат та історичних постатей; краєзнавство; туризм; охорона довкілля; фізкультура, спорт; оборона України тощо – музейна політика, музеєзнавство, музейна педагогіка займатимуть у системі виховання нації і зміцненні Держави більш помітну роль. Безперечно, що молодь (як і весь народ) потребує не лише правди про історію (почасти трагедійну) України. Дуже важливою є позитивна емоція, необхідність усвідомлення досягнень Українського народу, його культурно-історичних, інтелектуальних, духовних надбань. В Указі підкреслено, що індикаторами ефективності реалізації заходів із національно-патріотичного виховання мають стати: «збільшення відвідуваності дитьми та молоддю закладів, що популяризують культурні та національно-мистецькі традиції Українського народу, а також експозицій музеїв, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України; підвищення рівня знань у дітей і молоді про видатних особистостей українського державотворення, визначних вітчизняних учених, педагогів, спортсменів, провідних діячів культури і мистецтва, духовних провідників Українського народу», збільшення кількості дітей та молоді, які подорожують в інші регіони України та до держав Європейського Союзу» [9].

Окреслені індикатори, підходи та напрямики в діяльності державних та громадських інститутів засвідчують про посилення значущості ролі і місця культурно-освітньої політики в систе-

мі виховання Особистості. Ця актуальна сфера є однією з найбільш знакових, адже саме у сфері виховання свідомої й креативної Нації «існує найвища напруга у ставленні до цінностей. Часто тек-тонічні світоглядні розломи нації, що прагне до єдності, проходять через ціннісні виміри й оцінки. Тому роль соціокультурних інститутів, особливо музеїв, у вирішенні суспільно-значущих завдань дедалі зростатиме. Інтеграція зусиль музейних установ й освітніх закладів, що народила якісну форму в образі музейної педагогіки, потребуватиме подальшого зміцнення й удосконалення взаємозв'язків, осучаснених технологій і форм співпраці. Парадигма національно свідомої і сильної політичної нації потребує розвитку високої гуманітарної культури, якісних (відповідно стратегій державотворення) музейних, освітніх, а, особливо, музейно-освітніх програм як результат спільних зусиль цих соціокультурних суспільних інститутів» [9].

В Україні синергія музейної й освітнього потенціалів характеризувалася, насамперед, змістовими сутнісними змінами. Адже новий політичний простір, який сформувався як результат відновлення української державності, потребував трансформації ціннісних орієнтирів в умовах незалежності, усуваючи наявність істотних відмінностей світоглядних систем в уже «єдиному» українському суспільстві. Імперсько-тоталітарні рудименти суспільної свідомості, реальності деформованої культурно-духовної спадщини, вито-ченість історичної пам'яті закономірно спонукали якісно оновлювати зміст і форми діяльності музеїв та освітніх закладів. Потреби суспільства, держави, особистості зумовили вироблення сучасних тенденцій в діяльності таких інститутів. Пошуку нових орієнтирів, напрямків, оцінок вимагав процес творення нації і зміцнення державності.

Національна культурна спадщина, історико-культурні, духовні, матеріальні, інтелектуальні пам'ятки стали відігравати соціально значущу роль, відповідальну ідейно-політичну й виховну функцію в розбудові і зміцненні незалежної Української держави, становленні єдності нації, відродженні духовності й національної пам'яті. Закон України «Про музеї і музейну справу» (1995 р.) розширив зміст поняття «музей» визначивши його головний сенс «прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини» [4].

Музейна політика, орієнтуючись на «збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність»; «розвиток мережі музеїв, формування сучасної інфраструктури музейної справи; «підтримку фундаментальних і прикладних досліджень, міжнародного співробітництва в галузі музейної справи» [4], має відображати сутнісні сторони минулого, сучасного, виробляти світоглядні виміри для майбутнього. Музейна педагогіка в цьому контексті дедалі більше відіграватиме ключові ролі, адже у період незалежності, особливо за останні роки, значно актуалізувалися проблеми виховання української нації, формування національної свідомості, зміцнення ідентичності й української державності. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2016–2020 роки, зокрема української молоді, передбачає, насамперед, «збереження

та розвитку духовно-моральних цінностей Українського народу, формування національно-культурної ідентичності, національно-патріотичного світогляду; сприяння консолідації українського суспільства навколо ідей спільного майбутнього, захисту територіальної цілісності України, процесів державотворення; формування активної громадянської, державницької позиції та почуття власної гідності» [9].

Отже, нові завдання і цілі вимагають докорінних якісних змін як у системах навчально-виховної і музейної справ, так і в змісті, формах, методах інтеграційної діяльності освітніх закладів та музеїв. Велика кількість музейних закладів різних напрямів (за даними 2016–2017 років в Україні їх налічується понад п'ять тисяч) мусять значно продуктивніше впливати на процеси суспільного виховання, націє-державотворення. Адже навіть ті, що знаходяться в державній та комунальній власності, далеко не в повній мірі використовують свій потенціал. Так, понад 470 зазначених музеїв неспроможні експонувати для відвідувачів до 90% власних артефактів. Зважаючи, що вони володіють близько 12 млн. різноманітних музейних предметів, то в ситуації, що склалася, можна стверджувати про вкрай незадовільний стан у цій сфері.

Не менш гострою є проблема в багатьох тисячах музеїв, що перебувають в підпорядкуванні передусім Міністерства освіти і науки України та інших міністерств та відомств, а, особливо, сільських громад, приватних структур. Всі вони складають музейний фонд України, мають художнє, історичне, наукове значення, є пам'ятками природи, духовної і матеріальної культури і, безперечно, потребують значно більшої уваги, зокрема з боку Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України, Кабінету Міністрів України. Адже і державна, і недержавна частини музейного фонду мають забезпечуватися власниками належним зберіганням, забезпеченням, поповненням. Усі вони в тій чи іншій мірі є «унікальними» пам'ятками історії й культури, вносять в Державний реєстр культурного надбання.

Україна володіє багатством природних ресурсів, наділена величезним потенціалом для поповнення музейних зібрань на різних рівнях, проте на цей час особливо значущим національно-державним завданням є належний облік пам'яток музейного фонду, а також їх збереження. Науково обґрунтований режим зберігання, консервації, реставрації, поповнення та охорони національно-культурних надбань має стати, згідно з чинним законодавством найбільшим пріоритетом державної політики в музейній справі.

Інший напрямок – створення максимально доступних і сприятливих соціальних умов для суспільства щодо можливостей і мотивацій відвідування музейних установ. Обмежений доступ, насамперед у результаті зубожіння населення, до культурних надбань музеїв негативно впливає на культурно-освітні, організаційно-педагогічні, соціально-виховні аспекти життєдіяльності, гальмує зростання людського капіталу як основного багатства нації. Ці два ключові напрямки є визначальними, оскільки вони формують відчутні перепони для розвитку такої важливої

світоглядної сфери, як музейна справа, а також послаблюють продуктивність діяльності працівників культури, освіти, науки в галузі музейної педагогіки. Уряд, місцеві органи державної влади та самоврядування, міністерства і відомства зобов'язані нині враховувати динаміку суспільних процесів у національному і глобальному середовищі, виклики і загрози, які стоять перед нацією і державою.

Значним культурним потенціалом, яким наділений музейний фонд, необхідно оптимально користуватися. Очевидно, що його складно буде як національну цінність активно використовувати в загальноукраїнському, а також у глобальному просторі в умовах обмежених ресурсів і можливостей, коли культура продовжує фінансуватися (на різних рівнях) відповідно до залишкового принципу. Разом з тим культура, зокрема музейна, є одним з найбільш ефективних засобів для комунікації, діалогу з іншими країнами, народами, світом. Просування культурного музейного продукту в Європі і світі – шлях до ствердження авторитету і поваги до української нації і держави. Цінності, місії, візії українських музеїв слід обговорювати не лише в професійному середовищі. Вони, нарешті, мають стати зацікавленим предметом для владних, академічних, громадських інститутів. Без такого ставлення унеможливується реалізація важливих завдань, окреслених у Стратегії сталого розвитку «Україна-2020». Серед 25 стратегічних індикаторів її реалізації є, наприклад, і такий: «90 відсотків громадян України відчуватимуть гордість за свою державу» [9]. Отже, виховання нації, особливо молоді, через опанування надбань національної культури стає провідною ланкою державної політики. Сфери освіти, культури, ЗМІ, науки, церкви і сім'ї мають етичне, громадянське зобов'язання працювати у цьому безперервному і стратегічному процесі, яким опікується кожен народ, що прагне вижити і прогресувати. Світовий патріарх педагогіки, «батько педагогічної науки» Я. Коменський в часи становлення європейських націй обґрунтовував значимість становлення культурної спільності, стверджуючи, що «мудрість предків – дзеркало для нащадків». Музейна культура, в якій міститься вся матеріальна, інтелектуальна, духовна культура Українського народу, є надзвичайно впливовим чинником для творення високої художньої, естетичної, етичної, громадянської культури, національного патріотизму, національно-державного розвитку.

Аксіомою є усталене твердження, що лише той народ, який знає і любить свою рідну національну культуру, заслуговує на самопова-

гу, на повагу інших народів. У цьому великому і глобальному світі – оркестрі народів, кожний інструмент мусить зберігати власну тональність, щоби не тільки звучати, але й зберігати оркестр. Наша тональність стане гармонійною в цьому розмаїтті лише завдяки українській культурі, цінностям, традиціям, самореалізації свого «Я». Такий шлях є передусім природо-відповідним для Народу. Він і лише він спроможний забезпечити своє культурне місце в геополітичному «біорізноманітті». Культура здатна забезпечувати єдність і консолідацію суспільства, духовний суверенітет і силу народу. Особлива затребуваність культури для молодіжного середовища, бо саме молодь стає головним чинником зміцнення національно-державних підвалин. Німецький педагог XIX століття А. Дістервег зазначав: «Думки про єдність і духовну силу народу є безплідною ілюзією, коли виховання молоді не опирається на власну історію, мову, літературу». Створене культурне багатство народом має бути пізнане сучасниками і майбутніми поколіннями. Ця ознака щоденного і щогодинного творіння «самого себе» засвідчує і про необхідність безперервної історичної тяглості епох, і про важливість для збереження і розвитку нації сенсів культурного ренесансу.

Без культури загальнонаціональна картина світу сприйматиметься у сферах кривих дзеркал. Структурована цілісність цієї картини, що містить три визначальні компоненти – світовідчуття, світосприймання, світогляд, характеризуватиметься чітко окресленою перспективою для Людини і Суспільства, коли нації культурність не буде зігнорованою. Тоді народ перестане бути реципієнтом культурних благ і примітивним споживачем, а здатний буде, як культурний суб'єкт, підтримувати, зберігати, розвивати існуючу реальність буття, передавати цінності наступним поколінням, брати активну участь у якійсь модернізації соціокультурного і громадянського простору.

Висновки і пропозиції. Історико-ретроспективний аналіз зародження і розвитку музейної педагогіки уможливив висновок, що музейна педагогіка, як своєрідна галузь знань і наукових досліджень, зародилася з початком утвердження ідеї служіння людині і олюдненням людини. У країнах з більш розвинутою демократією, у середовищі прогресивної інтелігенції музей трансформувався у таку соціальну інституцію, де формується, окрім пізнавально-виховного середовища, ще й актуальний суспільний діалог. Сучасний навчально-виховний процесі потребує якісних змін як в методології реалізації сутності і функцій українських музеїв, так і навчальних закладів.

Список літератури:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 522 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»): від 3 листопада 1993 р. № 896 / Постанова Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
4. Закон України «Про музеї та музейну справу»: від 29 червня 1995 р. № 249/95-ВР / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>.
5. Національна доктрина розвитку освіти // II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. – К., 2002. – С. 138–141.
6. Педагогічний словник / за редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

7. Словник української мови / [відп. ред. В.В. Жайворонок; кер. наук.-видавн. проекту В.В. Німчук, П.Ю. Гриценко, П.М. Мовчан та ін.]. – К.: Видавничий центр «Просвіта», 2012. – 1316 с.
8. Советский энциклопедический словарь: [ок. 80000 слов] / гл. ред. А.М. Прохоров. – 2-е изд. – М.: Сов. энцикл., 1982. – 1599 с.
9. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки: від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015 / Указ Президента України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>.
10. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: від 12 січня 2015 р. № 5/2015 / Указ Президента України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Филипчук Н.А.

Институт педагогического образования и образования взрослых
Национальной академии педагогических наук Украины

МУЗЕЙНАЯ ПЕДАГОГИКА И ВОСПИТАНИЕ НАЦИИ

Аннотация

В статье исследован вопрос зарождения и развития музейной педагогики как науки, особенности признания и утверждения ее в образовательной системе Украины. Раскрыто эволюцию культурно-образовательной деятельности музеев, методы воздействия на различные категории посетителей. Установлено, что музейная педагогика утвердилась как своеобразная область знаний и научных исследований во второй половине XX в. Она предусматривает служения Человеку, Народу, Государству и Человечеству, а потому, соответственно, должна воспитывать Человека, Народ и Человечество. Отмечается что в независимой Украине музейной педагогике отводится важная роль в процессе обновления современной образовательной системы, в условиях актуализации вопросов сохранения и развития духовно-нравственных ценностей украинского народа.

Ключевые слова: музей, музейная педагогика, образование, педагогика, воспитание, культура.

Filipchuk N.O.

Institute of Pedagogical Education and Adult Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

MUSEUM PEDAGOGY AND NATION UPBRINGING

Summary

The article focuses on the issue of originating and development of museum pedagogy as a science, peculiarities of its recognition and incorporating in educational system of Ukraine. Evolution of cultural and educational activity of museums, methods of impact on various categories of visitors have been investigated. It has been defined that museum pedagogy has established as a peculiar branch of knowledge and scientific research in the second half of the XX century. It implies serving a Human, a People, a State and Humankind and therefore has to educate a Human, a People and Humankind. It is emphasized that in the independent Ukraine museum pedagogy takes on a significant role in the process of renewal of modern educational system, under the conditions of topicality of issues of preserving and developing spiritual and moral values of the Ukrainian people.

Keywords: museum, museum pedagogy, education, pedagogy, upbringing, culture.